

СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНІВ, ПІДПРИЄМСТВ ТА БІЗНЕСУ

Поняття та види форм захисту прав суб'єктів господарювання

Олена Кімленко

*здобувачка вищої освіти ступеня,
магістр спеціальності 081 «Право»,
освітня програма «Господарське право,*

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Вікторія Корольова

к. ю. н., доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0003-2998-6144

Терміни «захист», «правовий захист», «захист прав та інтересів», «захист прав суб'єктів господарювання» зустрічаються в нормах чинного законодавства і в Конституції України. Стаття 13 Конституції України містить пряму вказівку на те, що «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки» [1].

На сьогодні основоположним нормативно-правовим актом у сфері господарської діяльності є Господарський кодекс України, який встановлює гарантії та способи захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Так, у статті 20 Господарського кодексу України зазначається, що кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Натомість він містить лише перелік способів захисту, який не є вичерпним. У ч.3 ст. 20 вищезазначеного кодексу міститься відсилочна норма, у якій зазначено, що порядок захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів визначається цим кодексом та іншими законами [2].

У чинному законодавстві терміни «захист», «захист прав та інтересів» незважаючи на часте вживання мають абстрактний характер. Це пов'язано із тим, що їх вживання найчастіше означає обов'язок держави, її органів захищати ті або інші права, або йдеться про гарантії прав, засоби охорони.

Як наукова проблема захист прав суб'єктів господарювання в різні часи досліджувалася у працях О. М. Вінник, В. В. Вітрянського, Д. В. Задихайло, В. К. Мамутова, О. П. Подцерковного, В. С. Щербини та інших науковців.

Так, наприклад, О. П. Подцерковний поняття захисту прав суб'єктів господарювання визначає, як сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист законних прав суб'єктів господарювання при їх порушенні [3, с. 181]. З даною точкою зору погоджується Д. В. Задихайло [4, с.179].

В. К. Мамутова дане поняття розглядає як сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких поведінка суб'єктів

господарювання, їх контрагентів (у тому числі споживачів) та державних органів у ході їх правовідносин приводиться у відповідність до вимог і дозволів, що містяться у нормах права, і тим самим забезпечується захист законних прав суб'єктів, складає механізм захисту [5, с. 40].

Отже, під захистом прав суб'єктів господарювання слід розуміти систему заходів, які спрямовані на запобігання, усунення перешкод здійсненню цих прав, відновлення порушених прав і правового захисту та притягнення порушників до відповідальності.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання залежить не тільки від закріплення в законодавстві можливості їх захисту, а й від того, яка форма захисту буде обрана.

В юридичній літературі звертається увага на існування різних підходів щодо видів форм захисту.

Так, вчений А. І. Базилевич під формою захисту суб'єктивних цивільних прав і охоронюваних законом інтересів розуміє «комплекс внутрішніх узгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, які відбуваються в рамках єдиного правового режиму, і здійснюються уповноваженими органами, а також самою уповноваженою особою (носієм права). Поняття «форма захисту суб'єктивних цивільних прав і охоронюваних законом інтересів» входить до структурного понятійного ряду категорій «здійснення права» і «забезпечення права» [6]. Р. С. Харчук вважає, що форма захисту це комплекс внутрішньо узгоджених і врегульованих на законодавчому рівні заходів щодо захисту прав і законних інтересів суб'єктів [7, с. 1073].

Отже, під формою захисту слід розуміти систему заходів, які спрямовані на поновлення, установлення та визнання законних прав та інтересів суб'єктів господарювання.

В Україні створена система державних і недержавних органів, що здійснюють захист прав та інтересів суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим можна виділити три групи органів захисту прав суб'єктів господарювання:

- адміністративні органи, які здійснюють адміністративно-юрисдикційні функції з охорони та захисту прав суб'єктів господарювання в межах спеціальних повноважень, наданих таким органам законом;
- правоохоронні органи, які сформовані державою з метою захисту прав та законних інтересів суб'єктів від незаконних посягань, а також органи, які надають юридичну допомогу (наприклад, адвокатура, нотаріат);
- судові органи-тобто органи, метою діяльності яких є всебічний, повний, об'єктивний розгляд справи та прийняття законного рішення по справі, яке відновлює права та законні інтереси господарюючих суб'єктів [8, с. 451].

Найбільш розповсюдженим є поділ форм захисту залежно від змісту діяльності суб'єктів захисту на юрисдикційний та неюрисдикційний.

Юрисдикційна система включає в себе сукупність органів, які вправі приймати юридично значимі акти, метою яких є вирішення правового конфлікту та усунення правової невизначеності у взаємовідносинах між суб'єктами права»

[9, с. 362].

В межах цієї форми захисту виділяють адміністративну та судову форму захисту.

Неюрисдикційна форма захисту являє собою сукупність дій (заходів) уповноваженої особи з відновлення (підтвердження) порушеного (оспорюваного) права без звернення захистом цього права до компетентних державних і судових органів та організацій. Захист права в неюрисдикційній формі включає відновлення порушеного (або оскарженого) суб'єктивного права, здійснюється самостійними діями осіб.

Серед неюрисдикційних форм захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності, слід вказати нотаріальну та переговорну форми, самозахист, медіацію.

Особливе місце серед інших форм захисту займає судовий захист прав та інтересів суб'єктів господарювання. Це пов'язано із тим, що судові органи мають великий обсяг повноважень для такого захисту, забезпеченість виконання рішень суду засобами державного примусу.

Говорячи про судовий захист права та законних інтересів суб'єктів господарювання необхідно звернути увагу, що під таким захистом слід розуміти здійснювану відповідно до встановленої підвідомчості й підсудності діяльність судових органів, спрямовану на відновлення порушених прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, а також на запобігання правопорушенням шляхом справедливого та своєчасного розгляду справи.

Однією із неюрисдикційних форм захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання є медіація, що реалізується за допомогою незалежної сторони-медіатора, який має довіру всіх сторін конфлікту, володіє нормами українського й міжнародного права та сприяє досягненню швидкої, самостійної, добровільної згоди між сторонами конфлікту, що закріплюється відповідним юридичним документом (угодою). Правовою підставою для застосування вказаної форми є Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 року.

Отже, захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання залежить не тільки від закріплення в законодавстві можливості їх захисту, а й від того, яка форма захисту буде обрана.

Ключові слова: захист; правовий захист; захист прав та інтересів.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18 (№19-20, № 21-22). С.144.
3. Господарське право [Текст]: Підручник / О. П. Подцерковний [та ін.]; за ред. О.П. Подцерковного. Х.: Одиссей, 2010. 640 с.
4. Господарське право [Текст]: Підручник / Д. В. Задихайло [та ін.]; за заг.ред. Д.В. Задихайло, В. М.Пашкова. Х.:Право, 2012. 696 с.

5. *Науково-практичний коментар Господарського кодексу України [Текст] // За заг. ред. В. К. Мамутова. Академія правових наук України. Відділення екологічного, господарського і аграрного права. Київ, 2004. 441 с.*
6. *Базилевич А. И. Формы защиты субъективных гражданских прав [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03; Ульяновск, 2001. 205 с.*
7. *Р. С. Харчук Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників. Форум права. 2011. № 1. С.1073-1077.*
8. *Хозяйственное право Украины: Учебник / под ред. А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. 3-е изд., перераб. и доп. Харьков: ООО «Одиссей», 2008. 488 с.*
9. *Рабенко С. Л. Третейське судочинство як альтернативна юрисдикційна форма захисту прав суб'єктів господарювання. Часопис Київського університету права : наук.-теоретичн. журнал. Київ : Київський університет права НАН України, 2012. № 2. С. 362–366.*